

JOZEF MILOSLAV HURBAN

L'udovít Štúr

Rozpomienky

Jozef Miloslav Hurban

L'UDOVÍT ŠTÚR
•
ROZPOMIENKY

Slovak edition © TASR a Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2015

ISBN 978-80-556-1423-6

Obsah

ĽUDOVÍT ŠTÚR	7
Kniha prvá	9
Kniha druhá	178
Kniha tretia	343
Kniha štvrtá	497
ROZPOMIENKY	527
Supplementa k posledným hárkom Rozpomienok	645
Vysvetlivky	649

LUDOVÍT ŠTÚR

Knihá prvá

I.

„Slovenské pohľady“ teda vzkriesené sú k novému životu;¹ prajeme im dlhšieho života, než ho mali tie prvotné. A čím môžem lepšie vyjaviť svoju radosť nad týmto zjavom veľmi potešiteľným ako tým, keď stanúc poriadne do radu delníkov sviežich sám tiež, kým ešte deň je, priložím jedno polienko k ohníku tomuto na Tatrách zapálenému.

Po čom dávno už túžili² priatelia slovenského národa, jak tu doma, tak i von z užšej vlasti tejto bývajúci, to bol životopis Ľudovíta nezapomenuteľného, tohoto kriesiteľa mládeže, tohoto vyneslého bohatiera myšlienky slovanskej na Tatrách, tohoto večného mládenca s ohňami duše a srdca nekonečne dojímavými, tohoto všetkým Slovanom známeho a všetkých popredných Slovanov znavšieho jednak muža ideálov, jednak ale i muža činov.

Nuž nech „Slovenské pohľady“ nového behu s týmto naším drahým pokladom vyjdú na verejnosť tejto novej spoločnosti duchov Štúrom vzkriesených a nech ony sa odvážia, k čomu nik sa neodvážil doteraz: namaľovať tento ideálny obraz novej histórie ubiedeného, utrýzneného, ukrižovaného národa slovenského. V Ľudovítovi našom je zobrazený celý národ náš. On je ideál mládeže, on miláčik starcov, meno jeho je v najlepších kruhoch národnej spoločnosti slovanskej v tej najčistejšej pamiatke. Ďalšie Slovanstvo zná ho čo hviezdu zapadnutú na oblohe, no svietiacu v stranách šiereho sveta slovanského v mnohočíselných rozpomienkach a tradíciách jeho ducha.

On zomrel, podľa vlastného svojho náhľadu, ktorý dávno pred smrťou rozkladal mi z príležitosti uvažovania Julia Caesara³ o jeho smrti. On zomrel práve v čas, keď veľiké veci vykonal a k väčším chystal sa. „To je pekná smrť,“ hovoril, „keď padá hrdina v mladom veku prv, než môže vidieť svet jeho mdlobu, aká konečne každého nadísť musí.“ Tu sme sa nezrovnávali s Ľudovítom, ale bolo v tom tušenie jeho osudu tragického. Tušenie prorocké jeho skončenia je vyrazené i v tom epigrame na Modru:⁴

*„Bílá snad si byla, když Modrou teď se nazýváš,
černou, zdá se mi, než slouti mi ještě budeš!“*

Tento nápis padá ešte do študentských dôb Ľudovítových, tak asi do r. 1835. Písali sme československy a vtedy nestála ešte Modra zhola v žiadnom pomere ku Štúrovcom. Bolo tam evanjelické gymnázium. Mesto ináč nepatrného významu. Dobrobyt kvitol ku spokojnosti všeobecnej, povedomia politického nebolo žiadneho. Spoločnosť bola dualisticky pokojne znášajúca sa,⁵ Nemci totiž a Slováci spoločne a obapolne kazili jazyk svoj. „Frau Mutter, wo ist die solnička?“* „In der Kuchl auf der polička,“*** znela odpoveď. A žiak po ulici idúci volal za kamarátom: „Amice, quorsum pergis?“**** „Tu len, versus Harmoniam,“***** bola zas odvetá. Žiaci z tohto gymnázia do Prešporku (Požúňa) prichádzajúci, boli ako „Modrenses“***** posmievaní. To tak trvalo až do príchodu Karola Štúra⁶ za správcu gymnázia toho (r. 1839).

Mne zavčasu prichodil nápis citovaný nápadným. Dôverného priateľa môjho, niečo skôr s Ľudovítom sa oboznámivšieho, Juraja Bojislava Záborského,⁷ som ja už r. 1836 sa spytoval, čo by to znamenalo v tom nápise „černou zdá se mi, než slouti mi ještě budeš?“ On nevedel mi to vysvetliť. Po zoznámení sa s Ľudovítom prvé bolo, na čo som sa domáhal. Ľudovít sa usmial a riekol: „To mi len tak v zadumaní sa nad Modrou napadlo, bez toho, že bych dačo určitého bol myslel.“ Ako bych bol zabudol na prvú otázku túto, ešte r. 1848 spytoval som sa, čo s tým nápisom chcel. To bolo ale aj posledné spytovanie sa: lebo odpoveď Ľudovítova prešla mi kosti. Ja bál som sa odvtedy o jeho život. „Ale očuješ,“ vetil Ľudovít, „čo ti tak ten môj starý nápis vrčí v hlave? Už si sa ma viac ráz na to dopytoval. Aby ozaj nestala sa mi Modra kedysi čiernou!“

Nechali sme tú náhodilú náhody myšlienkovvej otázku; ale ja ten nápis v mysli i pamäti svojej nosil dlhé roky. Až o sviatkoch vianočných r. 1855 doletel posol z Modry so zvestou ako noc čiernou: Ľudovít 22. decembra nešťastne na poľovačke padnúc, vlastnou puškou vystrelivšou v páde, ranený na smrť leží. V denníku mojom oznamov cirkevných stojí zo dňa

* nem.-slov. Pani matka, kde je soľnička?

** nem.-slov. V kuchyni na poličke.

*** lat. Priateľ, kam kráčaš?

**** lat.-slov. Len tu, smerom k Harmónii.

***** lat. Modrania.

toho: „Do modlitby naši cirkevní zavřeme muže jednoho, jenž jest jměním obecním národa našeho a okrasou církve evanjelické, jemuž v těžké nemoci jeho přátí budeme Božího smilování a vysvobození z ruky smrti ukrutné, takto za Ludovíta Štúra i za nás všech se modlíce.“ Modlitba bola s hlasitým plačom polohlasne za mnou odriekaná. Nemoc tá skončila sa smrťou oslávencovou dňa 12. januára 1856. Vyplnil štyridsať rokov, dva mesiace a štrnásť dní pohnutého, tvorivého života.

V najkrajšej sile muža mladého, ako sa mu to pozdávalo v dumaniach jeho o svete a živote značnejších ľudí, skoncal beh svoj v meste, ktoré si obrazotvornosť jeho dávno pred katastrofou touto označila za „čierne“. Čiernymi boli tie dni jeho veľkých bolestí⁸ od 22. decembra 1855 do 12. januára 1856, ktoré zniesol v následkoch celej rany strelnej, ktorú ani vybrať nedôverovali si, ani k amputácii prikročiť neopovážili sa lekári. Čiernym rúchom priodela sa Modra v deň pohrebu Ludovíta Štúra⁹ a čiernym rúchom priodela sa milenka jeho, zádumčivé Slovensko a zvesť o jeho smrti rozsmútila kruhy slovanské po širšej Slávii.

Ja znajúc ho voskrz, znajúc jeho uboleného srdca hlboký cit, jeho duše žiale nad osudom národa slovenského, myslím, že keby aj čierna hodina tá poludňajšia dňa 22. decembra nebola v podobe nešťastnej poľovačky prišla, jeho život zemský nebol by dlhý býval. O tento sa obávali všetci, ktorí znali tento Vezuv ohňov vnútorných. Pohromy národ náš zachvátiťšie boli by nám umorili to srdce citné, ten organizmus jeho z najtenších nitiek tu žiaľov, tam radostí zotkaný a nástojky od jednej točne k druhej zmietaný. Jeho vyniesla až k extáze dobrá zpráva zo sveta slovanského tak ako pekná tvár nadaného slovenského mládenca, alebo reč staríka múdra a hrud' slovanskú oduševňujúca; ale na druhej strane zronila v najhlbšiu priepasť žiaľu dušu jeho zradná, chabá duša, pobadaná v národe, alebo charakter neodhodlaný tých, čo povolani sú slúžiť k dobrému národu! Býval som svedkom nesmiernych týchto pohnutí duše tejto vznešenej. To, čo nás po jeho smrti potkalo, i víťazstvá myšlienky našej a jej pokrok, i sklamané nádeje, i konečne surového násilienstva bezbožné údery a nevďakom splácané služby národa, toto všetko by ten éterický organizmus Ludovíta nebol zniesol. Hodžovo srdce puklo žalosťou nad osudom národa.¹⁰ Ludovítové ohne v hrudi plápolavé spálili by boli tento stroj jemný. Ale to sú ľudské myšlienky; inak Boh riadi národy a čo nášmu národu v Ludovítovi Štúrovi dal Boh, to berme s vďačnými chválami a o tom rozmyšľajme ku vzdelaniu sa na tomto vzore kremobyčajnom!

Ludovít zostane večne mladým mužom, večne výtvorom peknej mladosti, idealistom bez úhony, muž pritom celý činu, ktorý i keď rozum jeho váhal, duch sa k činom niesol, ktorého duch národa postavil a dejiny zapíšu ho po boku tých meteoristických veľkých géniov, čo na kratší lebo dlhší čas tu obsluhovali oltáre národnej osvety, poézie, vedy, slobody, ako boli Puškin, Mácha,¹¹ Stanko Vraz,¹² Michal knieža Obrenović,¹³ knieža Danilo,¹⁴ ku ktorým tak blízkym sa byť cítil. On obetoval sa celý mládeži a Boh túto obeť jeho prijal, aniž je v našom pokolení kto, koho tak ctíla by mládež ako Štúra.

U starých, ako som pripomenul, je vo veľkej úcte; slovanská ale mládež, kresťanstvom odchovaná, na tomto jedine má medzu nekonečného Štúra ctenia. Začmudlá závisť mlčí pred jeho menom, rada, že táto strunovitá postava nezaclania jej; vražedná nenávisť, hľadajúca dlhé roky jeho bezživotie, vzala už sama za svoje bez toho, že by sa bola mohla popásť na drahocennej tejto perle národa slovenského; okyptení morálne, spoločensky zmrzačení piadimužáci, vešajúci sa na jeden bod jeho špeciálneho povolania, čo filológa slovenského,¹⁵ vychodiaceho zo stanoviska čerstvej neskazenej slovenčiny, ktorú zdrepenieť nechať medzi Tatrami bol by smrteľný hriech vzdelancov, umlákajú tiež, a veselší géniovia, jadrnejší, čerstvejší myslitelia slovanskí i k tomuto ruchu, Štúrom na Tatrách spôsobenému, priateľskejšiu tvár ukazujú. „Pracujte, ako Štúr pracoval, posväťte sa národu, ako on posvätil sa a nedudrite podle a chabo na veľkého mysliteľa!“ To je heslo ich a oni nekrižujú sa pred slovenskou knihou,¹⁶ ako tí starí ťuľmáci činievali. Mohlo byť dielo sebe dokonalejšie, epochálne, len čo nehýbalo sa v koľajniciach starých, „spáľte ho!“ vrešťali, až sa ozývali hory-doly. Kritici a diplomati títo, ktorí kedykoľvek, či na ulici, či na bále, či pri bankete dákom stretli sa so Slovákom, vždy stereotypne svoje: „Proč ste se odtrhli od nás“ opakovali, ako budíček na istý bod hodinový lebo štvrťový došlý, – i títo umlákajú; ozveny tých mrzútskych krikov ešte ponášajú sa iba v kdejakých Lucernách a Českých Včelách.

Pravda je síce, že i velebnejšie postavy života slovenského, ako preslovutný muž a i na Slovensku ctený výtečník a štátnik český dr. Fr. Ladislav Rieger¹⁷ pomýliť dali sa touto filologickou otázkou, Štúrom pohnutou, a ochotní boli (ako pred rokmi dr. Sladkovský¹⁸) vyhľadávať Deákov,¹⁹ Tiszov,²⁰ Kállaych,²¹ ba ešte i Falkov²² a Kaasov²³ a odriekať sa Slovákov²⁴ pre ich slovenčinu. Že len pre slovenčinu to robili, máme za dôvod ich polemiku proti slovenčine, ktorú považovali za odtrhnutie sa Slovákov

od Čechov, čo keby vraj nebolo sa stalo, i ony by sa boli zaujali Slovákov proti Maďarom! Medzitým nielen Sladkovský a Rieger cestovali k Maďarom s osvedčením nesústrasti so Slovenskom, cestovali i Harrach,²⁵ Heyduk,²⁶ Pokorný²⁷ a iní ku Slovákom s osvedčením svojej slovanskej spolunáležitosti k nám, ich citov bratských k Slovensku a národu slovenskému. Nadto český národ stred všetkých okolností i najzamotanejších pomerov jednoduše stál po strane národa slovenského. Veľmi dobre mi je v pamäti a som očitým svedkom toho, ako národ český prijal Štúra r. 1848. Bol najkrutejší boj o slovenčinu, v ktorom známou svojou žurnalistickou zručnosťou, satirou a spoločenskou agitáciou nebožtík Havlíček²⁸ a rovesníci jeho Lamblovci²⁹ a iní vystupovali v žurnáloch proti Štúrovi. A to bolo tak až ku koncu r. 1847. Starí páni Palkovič,³⁰ Šembera³¹ a mladý Havlíček mysleli mať víťazstvo v rukách, keď tu razom rok 1848 o inšom ich presvedčil. Ludovít Štúr prišiel do Prahy. Národ ho uvítal, napriek žravej agitácii Havlíčkovej proti nemu, veľmi okázale. Kdekoľvek zjavil sa Štúr vo verejných schôdzkach, musel hneď na rečníšte, a chtiac sa prihovoriť k obecnstvu češtinou, ktorú on dobre znal, ale v rečení mu predsa veľmi bola na závade, celou búrou národa žiadaný bol len v slovenčine rečniť. A Štúr zvučnou slovenčinou okúzl'oval celé tisíce národa českého. Svedkami týchto výjavov boli i mladí borci proti slovenčine, i videli sa byť národom dezavovanými.³² Národ český neuráža sa na slovenčine, ani z úst národa českého nevyšlo nikdy to lživé slovo voči nám: „Proč ste se odtrhli od nás.“ Slováci praví s Čechmi opravdovými, napriek rozdielnosti ich nárečí, nikdy neodstrkovali druh druhu. Desiatky a desiatky šľachetnej mládeže i mužov napriek slovenčine, ktorou vytrhnutý bol celý národ slovenský do boja r. 1848 – 49 za svoje práva, rútili sa ku pomoci dobrej Slovenska. Nebudem vyčítovať celé rady dôstojníkov, pripomeniem len Zacha,³³ Bloudka,³⁴ Mikšíčka,³⁵ Korvína, Nováka, Hanouska, prvých troch Moravanov, posledných Čechov, nepodotýkajúc ani peňažných obetí národa českého, ktoré hojne posielali Janečkovi,³⁶ Moravanovi, zriadivišiemu s Hodžom sbor dobrovoľnícky na dolnom Považí pod tým časom, keď Ludovít Štúr so „starou národnou radou“ (Bloudek, Zach, Hurban, Borik³⁷) v hornom Slovensku až po Košice účinkoval.

Tak sa národ český naproti svojim žurnalistom a diplomatom pochybenej ceny vždy choval k nám Slovákom, čo ku kmeňu slovanskému a bratskému. Zato ale aj Slováci nikdy nestáli po strane jeho vrahov; i v dobe tej, kde okolnosti ich vohnali do zväzkov s rakúskymi Nemcami, keď títo

rovnaký mali záujem s nami proti Maďarom, Slováci nikdy nezapreli Čechov a ich vec bránili voči všemohúcim vtedy byrokratom a diplomatom. Štúr to vždy vyhlasoval za najväčší hriech, keď Slovania, druh s druhom v rozpore, utiekali sa o pomoc k spoločnému nepriateľovi.

Ľudovít Štúr bude predmetom týchto mojich článkov v obživenom vnove časopise,³⁸ ktorým som ja v mladom svojom veku (r. 1846) nastúpil dráhu časopiseckú a ktorý r. 1852 tlakom vtedajších pomerov tlačových vychádzať prestal v dobrej nádeji pokračovania budúceho. Toto pokračovanie nadstaviť súdené bolo len po dvadsiatich ôsmich rokoch, a nie mne, ale za života môjho synovi a jeho priateľom.³⁹ Nuž teda, keď taká je vôľa božia, nech kráča večný mládenec náš slovanský, Ľudovít v stĺpcoch „Slovenských pohľadov“ i v tomto novom ich behu, ako kráčaval kedysi, keď ešte sám vodieval v nich pero svoje umné.

Okolo tohto mladoňa nášho večného stávať budú obrazy opravdové zo života,⁴⁰ ku ktorému oslávenec prostredne lebo bezprostredne osobou, činnosťou, súdelníctvom, lebo súcitnosťou svojou náležal. Pravda, historická pravda o veľikom synovi národa nášho, o miláčkovi mládeže slovanskej – nielen slovenskej –, o veľikom prorokovi veľnároda slovanského, zrodenom na tomže Slovensku, na ktorom pred ním už zrodení boli veľikí ľudia: Šafárik, Hollý a Kollár, povedie pero moje! Čo viem sám z osobnej známosti priateľa svojho, o čom svedčiť bude on sám nepochybnými vlastnými svedectvami a o čom svedčiť budú hodnoverní ľudia alebo skutky nepochybné, to zložím hodnoverne v črtách týchto, aby zachovaný bol medzi nami obraz Ľudovíta nezapomenuteľného.

II.

Ľudovít Štúr narodil sa podľa tradície dňa 28. októbra 1815. Podľa dokumentu písaného, hodnoverného, v rukách mojich sa nachádzajúceho, narodený a pokrstený bol dňa 29. októbra 1815. Celý ten dokument stoj tu. Znie on nasledovne:

„Matrika evanj. Zay-Uhrovská, o narození a krstu bl. p. (blahoslavené paměti) slavného Narodovca, našeho Ľudovíta, toto doslovně obsahuje:

„Anno, 1815 baptisatus est per Steph. Schimko, p. t. Ecclesiae Evang. Zay-Ugroczensis V. D. Ministrum, sub. Nro. curr. 95 die 29 mensis Octobris Ludovicus; parentes: Samuel Štúr,⁴¹ Anna Michalecz,⁴² Rector in

Zay-Ugrócz; susceptores: Johannes Kiš, cum consorte Elisabetha; Michael Schimko c. consorte Anna; Anna Pettko, Stephani Schimko, VD. Ministri consors et Maria Hnátek. “*“

Svedectvo toto je vystavené Matejom Szvatým,⁴³ farárom zay-uhrovským, zo dňa 27. novembra 1867.

Rodičia Štúrovi boli vzor pre každý vek a stav, i pre každý stupeň ľudskej vzdelanosti. Otec bol muž učený, charakteru vážnosť a úctu vymáhajúceho na každom, kto zblížil sa jemu; býval učiteľom v Trenčíne po boku slávneho trpiteľa, farára trenčianskeho Zúbeka.⁴⁴ Od r. 1808 do 1812 zdieľal s ním útrpnosti a býval verným jeho priateľom, keď cirkev rečená proti najvernejšiemu svojmu pastierovi duchovnému ťažkosti všelijaké i zjavné nepriateľstvá snovala a nadpriadala. Bezpochyby toto aj bolo príčinou, že Samuel Štúr, bárš inak rodinnými zväzkami pripútaný bol k mestu Trenčín, odhodlal sa prijať povolanie za učiteľa na dedinu. Bol totiž r. 1813 vo februári do Uhrovca presťahovaný. Protokol trenčianskej cirkvi má poznačený plat Samuela Štúra na mesiac január r. 1813 v sume 10 zl. Od tohto času ale mlčí protokol o Sam. Štúrovi. Vybavil teda úplné štyri roky ako učiteľ trenčiansky.

Z tohto veku máme zo školy Štúrovej slávneho žiaka Františka Palackého,⁴⁵ ktorého r. 1809 doviedol do Trenčína chudobný jeho otec, učiteľ evanjelický z Hodslavic na Morave, Juraj Palacký. Toho veku boli evanjelici od dakedajších horlivých evanjelikov, potomkov bratov moravských, potom ale vieru otcov opustivších, náramne stíhaní a prenasledovaní, takže skrývať sa museli tí, ktorí zostali pri viere otcov a potajomky len vykonávali služby božie; i potom, keď Jozef II.,⁴⁶ cisár rakúsky, toleranciu vydal (1780), bolo jestvovanie evanjelikov prebiedne. Boli pod štólou rímsko-katolíckych farárov. Juraj Palacký vyučoval potajomne dietky evanjelické v prvých počiatkoch známostí. Jedenásťročného teda synka svojho, vyučeného doma dostatočne v prvých známostiach, doviedol na Slovensko, a tu u Samuela Štúra našiel hľadané útočisko. Ako učiteľ a správca chóru bol S. Štúr spolu aj správcom alumnea pri cirkvi trenčianskej, kde chudobní žiaci povinnosť mali spievať na chóre a za to dostávali zdarma obed. Františka Palackého hneď teda prijala Štúrová do domu svojho a Štúr do počtu

* lat. Roku 1815 pokrstený bol Štefanom Šimkom, slova božieho kazateľom ctenej evanjelickej cirkvi v Zay-Uhrovci, pod radovým číslom 95 dňa 29. októbra Ludovít; rodičia: Samuel štúr, Anna Michalcová, učiteľ v Zay-Uhrovci; kmotrovia: Ján Kiš s manželkou Alžbetou; Michal Šimko s manželkou Annou; Anna Peťková, manželka Štefana Šimku, sl. b. kazateľa, a Mária Hnátková.

alumnov. Tri roky strávil Palacký na učení v Trenčíne. Životopisec jeho Kalousek* síce píše, „že Palacký v Trenčíne nenaučil se na tamějších latinských školách ničemu jinému, než právě jen latině“; ačkoľvek to pre ďalšie štúdiá bolo lepším základom, než to moderné latiny potupovanie: ale mimo latiny vsal Palacký v dome Štúrovom do seba i iné cnosti, ktoré v pozdejšom jeho veku vyvinuli sa v dokonalosť. Pani Štúrová bola dobrosrdečná, ctnostná, pobožná, tichej povahy, k tomu cele preniknutá duchom povestí a dobrých mravov národných. Pieseň pobožná i národná bývala obživou a oduševňovateľkou ich domácnosti. Schránlivosť, vzorné obcovanie, pokoj domáci, prísna kázeň, to je škola najlepšia pre takých chlapcov. Palacký bol jedenásťročný, keď prišiel do tohoto takto vzorného domu. Za tri roky vyniesol zaiste nejedno semiačko, ktoré potom vzrástlo popri latine a vede vôbec na veľkosť, akú zo všetkých ohľadov obdivovali sme na slávnom historiografovi českom. Každý životopisec veľkých ľudí dobre urobí, keď pôjde možno najhlbšie; do prvotných rokov výchovy. Ja aspoň, pri Ludovítovi Štúrovi na tieto podklady veľkú váhu kladiem.

Dom jeho rodičovský bol tak vzorný, že by k veľkému blahu a rozkvetu národa poslúžila tá okolnosť, keby mnohí vzali si ho za príklad k nasledovaniu. Štyroch synov a jednu dcéru vychovali títo chudobní rodičia k vysokým stupňom vzdelanosti a oduševnenia. Ako veľký mohol byť toho času plat učiteľa, evanjelického, a to v kráľovskom meste Trenčíne, zavievať možno už z toho protokolu, podľa ktorého Samuel Štúr⁴⁷ na jeden mesiac prijal platu desať zlatých. A bárs v dačom snád' aj popravil si v Uhrovci, veľa toho sotva bolo, predsa však zanechal národu poklady nesmierne v dietskach svojich. To bez ctností oných nijak vysvetliť sa nedá. Koľko darov božích, národu nášmu udeľovaných, v čeladiach a rodinách jeho zakopávaná býva tým, že otcovia a matky nechodia takými cestami, ako chodil Štúr a Michalcová. Prísna kázeň otcovská, mierna starostlivosť, schránlivosť matkina; dom presiaknutý duchovnými plodmi cirkvi a národa. Duša stečená s dušou tých mravných osobností nevdojak prelieva sa do dietok. Ale pozrite si na modernú výchovu liberalistickú. Už v kolíske dieťaťa maľujú veľkú budúcnosť, keď odrastie, zo všetkého musí okúsiť, čo rodičia ochutnajú, tisnú ho vždy na vyšší a vyšší stupeň, než na ktorom oni stoja, dajú ho učiť len tomu, z čoho majú nádej na bohatstvo, moc, právo alebo nadprávo. Terajšie decko musí všetko mať, čo vidí očima, len tie hviezdy

* *Nástin životopisu Fr. Palackého. Na oslavu dokonání Dějín národu českého.* Sepsal Dr. J. Kalousek. S podobiznou. V Praze u Vilímka 1876. Str. 6.

mu rodičia nestrhajú z neba. Preto aj veľké nároky a potreby sú tie priepasti, kvôli ktorým tejto výchovy mládež zapredáva národ, vieru a všetky ideály lepších duchov. Štúrov dom vychovával dietky v bázni a v kázni rodičovskej a sám preniknutý bol bázňou božou, bázňou zákona božieho. Prísna povinnosť bolo heslo otcovo; miernenie tej prísnosti a milostiplné oduševnenie za blaho a budúcnosť dietok bol duch, ktorý unášal tú dobrotivú, dobromyseľnú, dobročinnú, schránlivú, čistoty a poriadku milovnú matku Štúrovcov. Ale to aj bola radosť vojsť do tohto čistotného domu. Ja tam bol, keď najstarší syn Karol, v úrade postavený, Ľudovít, junoš v kvete ideálneho svojho účinkovania medzi mládežou bratislavskou zaujatý, Samoslav študentom, Janko⁴⁸ a Karolína⁴⁹ detičky roztomilé len zďaleka dívali sa na nás, ktorí sme navštívili (ja a Hodža) s Karolom a Ľudovítom ten požehnaný dom školy uhrovskej. Jasnú, veľké modré oko otcovo radosťou plesalo, pasúc sa po svojom Karolovi, čierne, dobromyseľné oči matky starostlivo, ale pritom usmievavo obrátené boli ukradomky po komore a kuchyni a len tu i tu zavítali veselé ku spoločnosti, pod lipou sa baviacej. Po večeri rozkošné zhovory do polnoci. Starý pán a pani s nami. Prešli sa kriticky všetky otázky časové. A ten výlet do poľa a hôr! Čo to za ideálny dom, ten dom starého Štúra v Uhrovci s jeho synmi a dcérou!

Náš Ľudovít, s ktorým sa zaoberáme, bol štiepok tohoto ideálneho domu; v prvých rokoch užíval rozkoše detinstva a bol rozkošou domu a dediny. Vrstovníci jeho medzi inými boli – ktorí tiež zaznačili činnosťou svojou stopy v národnom rozvoji – Ján Kiš,⁵⁰ teraz statkár v Dežericiach, povestný ekonóm, včelár a verný syn národa slovenského, Samuel Melfelber,⁵¹ bývalý činný člen spoločnosti prešporskej a potom verný národu kňaz púchovský, otec povestného pravotára a verného národovca v Turč. Sv. Martine Žigmunda Melfelbera,⁵² a iní, ktorým vývodil pri hrách a s ktorými trval v dobrom priateľstve až do smrti. Aby sme náležitý obraz mali tejto schopnej mladej armády vrstovníkov Ľudovítových, ktorým ako kapitán vývodil, s ktorými sa v prázdnych hodinách preháňal najprv po údoliach a šírom poli, pozdejšie po úvaloch a horách, musíme prerieť slovo o mimoriadne dojemnej, prekrásnej prírode, otáčajúcej kolísku prvej mladosti tohoto orla národného.

Uhrovec je zôkol-vôkol otočený vrchmi, a len bohatý, bujný potok ukazuje cestu z kotliny. Tam čnie, všetkým vývodiac, nádherný Rokoš, aj Čiernym vrchom zvaný, najmä povesti menujú ho tak; nižší, ale nie menej malebný je Kňazov stôl, ta ďalej vypína sa Ptáčnik, sem bližšie k Uhrovcu

Homôľa, milé Breziny, von vybieha „Číro pole“ a kostol s vežičkou, starožitný zámok, vyčnievajúci z temných hôr, dokola záhrady, skaly podivných skázok plné, nový zámok, sídlo Zayovcov, okrašľujúci dedinu – to kolíska čarovná, v ktorej vykoľebaný bol duch chlapca nadaného a všetky tieto krásy prírody v mladú dušu objavšieho.

Zaspieval o nich Ľudovít pozdejšie nejednu pieseň.

Keď sladká matička synáčkovi, túžobne sa k nej tsnúcemu, poviestku národnú jeden večer vyrozprávala, už na druhý deň sa mu tá povest v tichých horách a na Rokoši nádhernom, v úskalinách a po hradoch, v tomto záhorí rozsiatych a z temna hôr vyzeraúcich, v tisícich podobách a pestrých obrazoch, jeho vlastnou myslou natvorených, zopakovala a telo a kožu dostala.

Chlapec rástol, učiac sa v škole otcovej a sajúc do duše všetky možné vtisky pobožného obcovania v dome rodičovskom. Jeho dom a tu tento vidiek mnohotvárnny, malebný, opanovali snivú myseľ čiperného chlapca. Starý pán hôr uhrovských, Rokoš, predstavoval mu otca, ktorý panoval nad učením a trestaním nad celou mladou dedinou spolu s domom rodinným ako nádherný Rokoš nad tými horami vôkol ležiacimi a jeho poveli naslúchajúcimi. Po otcovi a matke, ktorej vôľa bola mu rozkazom, mal pred Ľudovítom najväčšiu autoritu najstarší brat Karol; hneď ale potom on sám uzurpoval oproti mladším autoritu. A tie lúky o zeleň lesov sa odrážajúce s výšinami Čierneho vrchu (Rokoša) zatienené, boli mu ako elegický obraz domácnosti vlastnej, častých, žravých starostí a neraz žiaľu plnej. Mäkká myseľ matkina, prísna tvár otcova, duch pokoja, božím slovom uvádzaného v dom, a prírody, otáčajúcej túto malú spoločnosť duchov, mnohotvárna krása, obživovaná lietavou atmosférou povestí, pôsobili od prvej mladosti na živú obrazotvornosť nášho Ľudovíta, a to tak mocne, že čím viacej sa vzdaloval tento detinský, chlapčenský a mládenecký raj od mysle, v škole života všelijako skúšanej a prepaľovanej, tým živšie o myseľ jeho udierali ohlasy tu v zašlom veku slýchaných a pociťovaných dúm a citov.

Keď sa už rodina táto mala vysťahovať z domku, Ľudovítovi tak milého, po smrti otca jeho († 27. júla 1851), aké teskné, aké túhy plné slová tiekli z lýry Ľudovítovej:

*Krásne dni a hodiny,⁵³
ušlé v lone otčiny,
mojej mladosti svet,*

už opadaný kvet,
 ešte sa raz sem svedzte,
 ešte raz ma obleťte.
 Na vrchu tamto Čiernom,
 na Rokoši nádhernom,
 na Kňazovom stole,
 Ptáčniku, Homole,
 ku mne sa ešte majte,
 kolom ma obštávajúte.
 A vy, milé Breziny,
 vy prístrešia tíšiny,
 zvejte sem sny živé,
 rozkošné, vábivé,
 čo sa tam duši snili,
 mládenca unosili.

Alebo:

„Jako Ťa tu lipka, samotnú necháme,⁵⁴
 už sa preč od teba svetom uberáme.
 Tratia sa a hynú už tí tvoji milí,
 jedni pošli svetom,⁵⁵ druhých v hrob zložili.
 Jedného v Sobotnom, vieš, nič viac nebolí,⁵⁶
 a druhý tam leží na Modranskom poli.⁵⁷
 Pozri len po dvore, jako tu už smutno,
 jako je po celom tichúnko, otupno.“
 „I ja, milý, letím k zemi už puknutá,
 kolom ošumelá, zlámaná, zoschnutá.
 Ani si pošumieť, ani už povievať,
 ani si ten vtáčik nemá kde zaspievať.
 Po našich je už dňoch, po našej už chvíli,
 rozlúčme sa teda na veky, môj milý!
 Lež sotva slniečko za vami zasadne,
 už aj vaša lipka skloní sa a padne.“

A dvoma rokmi pred smrťou ako znie z vrchov uhrovských, cez hory a vrchy tam k považskej túhy plnej doline tá pieseň:

*„I tamto hen za horami⁵⁸
mrákavy sú nakopené?
Dni moje, aj kde ich nezriet,
len k trápeniu odsúdené?
Po trnistých, príkrych cestách
chodieval som, Bože milý,
trudno po nich, ťažko preísť,
tys' len dával, Pane, sily.
K Tebe hľadí moje oko,
že mi pridáš silu novú,
abych prešiel ešte tú púť
kamenistú a vrchovú.“**

V živote Ľudovítovom prebija sa vždy na povrch táto mäkkosť prvotných dojmov, hlavne od matky prijatých, plná asketickej hlbokosti a národnej, slovenskej elegičnosti. Neskôr chvíľami, v dôležitejšej dobe času, prijímal na seba ráz otcovej prísnosti, a vtedy vídali sme na ňom ráz brata jeho Karola, ktorý viacej otcovi sa podobal. Krása prírodná kolísky jeho nie menej vtlačená bola do mysle jeho. Nekonečnou túhou vedel sa zamyslieť v hlbokej doline, i splesala duša jeho na výšinách hôr:

*„Tu na výškach otvorených,⁵⁹
zlatým slnkom ožiarených,
jak tu milo, jak tu voľno,
jak tu dobre, jak pokojno.“***

On sa pokochal až do zabudnutia na seba v snehových chumeliciach, blúdiac zadumaný s puškou na pleci, alebo v zeleni jasnej pukajúcich sa hôr. Výlety osamote, radšej ale v spoločnosti jedného-dvoch dobrých priateľov, do hôr, to bývali jeho zábavy, keď nevedla práca a boj do mesta. Za študentstva, keď iní zháňali sa po báloch a iných izbenných zábavách, on, vývodiac strane, strhával svojich so sebou do hôr i v najtuhšej zime. Celé popoludnie, prázdne od školských povinností, viedla sa vojna so snehovými guľami a po borbe k večeru išlo sa spoločne do najbližšieho hôrneho

* *Spevy a piesne* Ľudovíta Štúra. V Prešporke. V tlačiarni predtým Schmidovej, 1853. Str. 120 a nasl.

** *Spevy*, str. 110.